

expedito attestetur predictus Rex Catholicus, cui tantum optimo Regi, & diligentis Patrifamilias in his presertim, quae suorum subditorum utilitatem concerunt, omnino credendum esse duximus, supplicationibus predictis inclinati ut tam Regi ipsi, quam omnibus, & singulis Regni Siciliae ultra Farum incolis, & habitatoribus, & locorum, civitatum, & terrarum universitatis presentibus, & futuris censu juxta Nicolai V. Constitutionem facere, emere, & vendere, licet eosque si confitutos census, validos, & licitos, non autem fenerarios esse perinde, si ex littera Pii V. predicti non emanassent; tenore praesertim Apostolica autoritate concedimus, declaramus, & statuimus; Illud adentes, ut in censu empione, & venditione, prius unius, vel plurium rerum certarum, super qua, vel quibus censu ipse constitutus expres, & deinde, si voluerint omnium bonorum in genere mentio fiat, quemadmodum in censibus contractibus hujusmodi in futurum in Regno celebrandis, & præteritis, in quibus forte prius generalis, deinde specialis bonorum mentio facta est, quo ad hoc in suo robore permanentibus retineri, & quatenus opus sit de novo introduci, & observari præcipimus. Præterea si abusus in contraria predictis faciens irreperitur, qui Constitutioni Nicolai dicti aliqua ex parte adversatur, vel facultatem redimenti censu, tam annualem, quam perpetuum iuxta dicti Nicolai, & Pii Quinti, litteras esse decernimus, aliquo modo restringant eas omnes harum auctoritate literarum, quas perperuo valere volumus, abolesimus, litteris Pii Quinti, quarens litteris Nicolai Quinti adversantes, vel aliud præterea decernunt, & alii contraria quibuscumque non obstantibus. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub Anno Piscatoris die 7. Januarii 1574. Anno secundo.

CAPUT III.

DE FURTO.

Furtum est ablatio, seu detentio occulta rei alienæ invita rationabiliter domino. Rapina est occupatio rei alienæ cum violentia. Unde supra malitia iniustitia furti addit injuriam violentiam.

Plagium est factum homini liberis, scilicet venditi, vel empti. Plagium, & rapina adulant mortalitatem distinctam, in confessione explicandam; v. n. 288.

2615 Furtum quantitas notabilis est mortale, parve veniale. Et quia malitia furti consistit in detinendo, quod proximo infert; quantitas ad mortale sufficiens haud melius definiatur, quam per respectum ad personam qua damnificatur. Hinc

QUANTITAS INTER EXTEROS

Es gravis ad mortale sufficiens; 1. Si à pauperi furti duos julios, seu duos tarentos Siculos cum dimidio: inter pauperes veniunt artifices illi, qui vivunt labore diei, & tantum uno die laborant, quantum ad unius diei viatum sufficit. 2. Si à valde divite furti unum scutum. 3. Si à persona media, seu communia, furti quatuor julios, seu quinque tarentos Siculos: inter personas medias, seu communias, veniunt personæ illæ, qui non sunt pauperes, nec valde divites, sed commodes, queque plus uno die lucrari solent, quam ad unius diei viatum sufficit. A prefatis tribus generibus personarum minus auferre est veniale. Auferre à Principe diuissimum duos aureos non est mortale; mortale tamen est auferre à mendacio unum julium, seu tarentum Siculum. Similiter mortale est acum auferre à Suore, qui alium non habens omittit operam illius diei; nam infert notablem damnum.

2616 Aureus numerus, seu scutum aureum licet crecente, & decretere soleat, regulariter tamen importat undecim julios cum dimidio, seu tarentos decem & septem cum dimidio.

PLURA MINUTA FURTA

Committens, furando per plures vices modica, sive ab eodem, sive à multis, deveniente ad quantitatem notabilem, peccat mortaliter, etiam si in prioribus furtulis non habuerit animum devenientem.

ad quantum notabilem; & tenetur sub mortali ad restitutionem, non totius quantitatis ablato, sed illius, qui complevit quantitatem notabilem; reliqua vero, qui remaneat, cum remaneat materia levis, sicut ante, remanet sub onere restitutionis, solum sub veniali, sicut ante. Et licet furans modica à mulis, etiam, deveniente ad quantitatem totalem notabilem, inferat leve damnum singulis infest grave damnum communitat, que sicut & ipsi domini sunt rationabiliter graviter iuvici, molestes, quod multi dentur hoc modo furandi modica singulis, eo maxime, quia id est contra publicam, & singulorum civium securitatem, ac indemnitatem, quoniam, hac data libertate, possent venditores in mercibus vendendis quid parvum surripere à singulis.

2621 Major tamen quantitas requiritur ad mortale, quando quis per repetitas vices, semper modica furatur ab eodem, quia ille minus detrimentum patitur, & est minus invitus; quam furando simili nonnulli tenent, quantitatem esse debere dimidio maiorem. Et major requiritur, quando quis furatur à multis, modica à singulis; unde Thom. Sanchez, & Rebello dicunt, non peccare mortaliter cum qui in Civitate populosura furtu modica à mulis, si non deveniat ad quantitatem unius aurei.

2622 Item ad peccatum mortale in repetitis furtulis requiritur, quod sit continuatio mortalis temporis: scilicet si intercedat magnum temporis intervalum. Magnum temporis intervallum, & interruptio mortaliter, ab aliquibus (apud Tamb.) reputatur, si inter unum, & alterum furtulm intercedat annus; ab aliis, si sex menses; ab aliis, si unus; ab aliis, si quindecim dies, sed recte Tamb. advertit, in taxanda quantitate, & temporis intervallu, in his & similibus casibus, meliore regulam defundendam esse à prudentia, considerando damnum proximi, aut communis, ejusque involuntariu.

2623 Casus, in quo plures furantur singuli modica, sed simili ab eodem, v. gr. unum uva racemum ex eadem vinea, refolutus est in tom. 2. num. 15.

2624 Dices: onus restitutionis ex delicto, ut in causa iniustæ acceptio, non obligat sub mortali, nisi adsit culpa mortaliter; sed in damno illato per plura furtula non adsit culpa mortaliter, benè vero venialis; ergo non oritur ex illo onus obligans ad restitutionem sub mortaliter. Minor probatur, quia in singulis furtulis latrunculus iste non peccavit nisi venialis, infinita autem venialis non possunt integrare, aut conficeretur unum mortale.

Resps. concessa majori, negando minorem: pro cuius claritate est distinguendus casus; vel iste latrunculus in ultimo furtulo constitueret cum prioribus quantitatem notabilem, adverterit ad præcedentia furtula, vel non; si adverterit, peccavit mortaliter in ultimo furtulo, quod licet in se sit modicum, relaterit ad præcedentia, cum quibus mortaliter continuatur, constituit damnum notabile, & est mortale.

Si tunc non adverterit, sed adverterit postea, subdividendo: vel quando adverterit, habuit animum non restituendi, & tunc incipit peccare mortaliter, ut iniustus detentor quantitas notabilis: vel habuit animum restituendi, & tunc licet non peccaverit mortaliter, tenetur sub mortali ad restituendum ad præcedentia culpare mortalem, quam incurrit si restituere nollet; & hoc pacto onus restitutionis in ea oritur ex culpa mortaliter; nec sequitur, quod pluta venialis integrum unum mortale, quia peccatum mortale committitur, vel in ultimo furtulo, vel in voluntaria detentione totius summae notabilis: furtula enim sunt actiones talis natura, ut possint inter se continuari mortaliter ad constitendum unum damnum notabile: v. in pag. 3. Propos. 38. ab Innoc. XI. dama.

QUANTITAS FURTI INTER DOMESTICOS.

Quantitas furti filiorum, & uxoris ad mortale sufficiens, debet esse major, & talis erit, si quantitas in tom. 2617, assignata pro exteriori duplicetur. Sed in hac re aptior regula est prudence. Item in furtis filiorum, & domesticorum, debet attendi appeter, maritus, dominus sit liberalis, dives, amans, si furtum sit de esculentis, non de pecunia, & si de pecunia, non frequenter, sed raro; tunc enim solet esse minus invitus; & sapienter furti in furo notabilis pecunia à peccato mortaliter.

excu-

De VII. Präcepto Decalogi. Cap. III.

excusatur, quia prudenter dignoscit, attentis conditione, & amore patris, patrem non esse invitum quod substantiam furti, sed quod modum, quatenus clam rapuerit, ad vanam spenderit, &c.

2626 Hac ratione famuli sapienter à mortali excusantur in furo comeftibilium, quae domo non exportant, neque dividunt, sed ipsi domi confundunt, nisi sit cum excessu. Similiter (ait Less.) *Furta minima famularum ex comeftibilibus, que claudi non solent, non coalefcere si non ad vendendum, sed ad comedendum accipiunt; domini namque regulariter sciunt, & dissimilant. Confessari tamen in hac re nec debent esse laxi, ne famulorum libertas in excessum proupram, nec tam aperi; sed uti debent prudenter, famulos à similibus dissuadendo; & optimè faciunt, si injungant, ut in compensationem, majorum famularum domini præfari, quando furtu non sunt nimis daemoña dominis, & famuli sine magna difficultate restituere non valent.*

2627 Uxor sine confessu vita potest moderatas elemosynas facere, & moderatas donationes, seu largitiones liberales ad conservandam decentiam sui status, juxta morem aliarum mulierum similis conditionis; nec officit, si vir prohibeat, quia est irrationaliter invitus. Tambar, cum aliis concedit uxori, cuius vir est medicus patrimonii, ut infunrete possit duo pro centum pro elemosynis, & alia duo pro liberalibus largitionibus: implus, si vir sit dictissimus: semper tamen porosus est regula prudentie.

2628 Filius, si notabilis sumnam de bonis parentum surripere, illi rationaliter invitus, peccat mortaliter, & restituere tenetur; quod si non possit, debet eorum rationem habere in divisione hereditatis cum aliis fratribus, nisi ali frates pariter simile quid repuerint.

2629 Et sicut peccat mortaliter uxor surripiendo notabilem sumnam invito rationaliter marito de bonis mariti, aut quorum est usufructuarius, & administrator, atque ad restitutionem tenetur; ita & maritus, si pariter surripit de bonis paraphernalibus uxoris: vid. tom. 2. num. 169.

2630 Non peccat uxor subducendo aliqua, vel compensationis causa, si vir sit prodigus, quia is tunc facit uxori injuriam, parere ipsius profundiendo, vel pro virtute, vestibus, ceterisque, jubi vel familia necessariis, que mariti sapienter non intelliguntur. & frustra ab illis perterruit. Busemb.

2631 Sine fortia criminis potest uxor succurrere necessitatibus suis paribus, aut maritis, aut prolis ex alio matrimonio, etiam nolente marito, ex bonis propriis, aut communibus, dimidio post mortem viri, ea, que largitur, in sua portione computet; quia illa iure natura tenetur eos alere; & maritus debet in hoc consenire, quod aliqui ad uxores, fratres, & sorores probabiliter extenderint. Busemb. & Arsiekian.

2632 De quantitate furti Religiosorum sufficiente ad mortale, communiter Doctores discutunt, sicut de quantitate furti filiorum: v. num. 625. Autem etiam debet Monasterii opulentia. Fagundes cum Navarræ, ait, non peccare mortaliter Religiosum, si de bonis Monasterii dimidium fecit furtum, & extra donet.

2633 Id mihi verum est, maiorem quantitatem requiri, ut peccat mortaliter contra paupertatem malitia proprietari, quā ut peccat mortaliter contra iustitiam malitia furti; quia malitia furti concinet damnum tertii, adeoque superior est magis invitus: malitia proprietati, & malitia furti sunt duas species distinctionis, prior contra paupertatem, posterior contra iustitiam; quia sapienter sunt simili in eodem actu, ut cum rem Monasterii invito superiori retinet, aut extra domus, vel cum rem tibi à facultari datam, invito superiori retinet, aut extra das; nam quidquid Monachus acquirit, pro Monasterio acquirit.

2634 Separantur; ut cum rem à facultari recipit in tuos usus consumendam, aut alteri five inrus, five extra, ad tui placitum distribuendam, tunc contra paupertatem peccas, non contra iustitiam, malitiam proprietari contrahis, non furti; quia scientia prefata voluntate dantis, Monasterium non acquisivit dominium rei. Rodriq. in sum. tom. 4. cap. 118. n. 27. & 29. Scutus & Aragon tenent, Religiosum non committere futurum mortale, nisi quando ascendet ad summam duorum aureorum: vid. à num. 2617. At hæc opinio licet possit habere locum quando malitiam proprietari, est tamen laxa, & non prædicta.

Examen Ecclesiast.

canda quod militiam furti. Hinc si de rebus communis, aut maximè alterius Religiosi, fueris plusquam dimidium scutum argenteum, licet non peccas mortaliter malitia proprietari, mortaliter peccas malitia furti.

2635 Revera tamen licet pro malitia proprietari major quantitas ad mortale requiratur, quam pro malitia furti, certa regula trahi non potest, sed pro utraque est remittenda prudentie, consideratis circumstantiis superius expressis, & superioris involuntario. Major quidem quantitas ad mortale requiratur, si res, quam Religiosus extrahit, sit de acquisitis proprio labore, & industria, aut de sibi ab amico, externo donatis, quam si non sit. Major si rem præfata definiet, non ad distibuentum extra, sed ad confundendum ad proprios, præsternit necessarios usus, quia in his casibus superior est minus invitus. Et major, si Monasterium Religioso de necessariis non provideat.

2636 Busemb. lib. 4. cap. 1. dub. 4. addit: Si Prelatus sciat subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, ciam facile, posse, consentire videtur. Unde Sanchez 6. moral. cap. 19. ait: Si in aliqua Religione consuetudo viget aliqua recipienda, vel expendenda, sine licentia, id exculpi per tacitam licentiam Prelati, qui id tolerando consuetudinem rationabiliter declarat, ut à num. 990.

IN EXTREMA NECESSITATE

2637 N

On est fur, nec peccat, qui rem alterius surripit, quia in extrema necessitate omnia sunt communia; ita ut nudum ipse indigens, sed alius (si de suo non habeat) possit surripere ad eum sublevandum; qui tunc surripit nomine indigens, & ut eius instrumentum, Tambar. tom. 1. lib. 8. tract. 2. cap. 6. §. 2. num. 1. Anton. à Spiritu. Sanck. de rel. tract. 10. disp. 9. febr. 8. num. 417. v. num. 406. Qui vero in gravi necessitate rem alterius surripit, fur est, & peccat mortaliter: constat ex cap. si quis, 3. de furtis: Si quis ob necessitatem famis, aut nuditatis, furatus fuerit cibaria, vestimenta, aut panes, panis teat per hebdomadas tres, & si traiderit, non cogatur jejunare. Ratio est, quia sola extrema necessitas facit rem alterius communem, unde in gravi necessitate res alterius non sit tua, & inde non potes eam accipere, invito domino: hinc qui extremitate indigent non subvenit, contra iustitiam peccat, & charitatem; qui vero graviter indigent non subvenit, peccat solum contra charitatem. Tum quia opposita opinio aperit viam furti, qui nullus forte ex insensa plebe est, qui se in gravi necessitate existere non affectat; et adeoque merito est damnata Propos. 36. ab Innoc. XI. pag. 3. vid. num. 2739.

2638 Difficiliter est: *An qui in extrema necessitate rem alterius surripit, teneatur eam restituere, si in pinguis fortunam deveniat?*

Affirmat Navarrus; quia extrema necessitas nil aliud requirit, nisi ut si indigens sublevetur: sufficienter antem sublevatur per mutuam, aut accommodatum cum onere restituendi in eafu pinguis fortuna, absque coquid dominus re se spoliatur.

Negat vero Scutus in 4. disp. 15. quest. 2. litt. KK. quia extrema necessitas facit omnia esse communia, adeoque transfiert rei alterius dominium in extremitate indigentem, quantum ad eam converrendam in proprium usum; ac proinde non teneat illi sibi prejudicare per mutuum; aut accommodatum. Quod intelligere in rebus ordinariis, minimè extraordinariis prius: v. in num. 2332.

2639 Fateri autem Scutus est: quod si res consumpta in extrema indigentia, si ab eo rapta non urgente extrema indigentia, sed ante, teneatur eam restituere devenerendo ad pinguis fortunam, quia onus restituendis tunc habuit ortum ex radice delicti, quod proinde accedente extrema indigentia; non extinguitur, sed suspenditur. Plus tamen apud Tambar. adhuc hunc à restituitione liberant, omnino tamen sentio cum Scuto: v. num. 2338.

2640 Item qui in extrema necessitate rapuit, & rotum non consumpsit, tenetur restituere, quod remanescit. Quod si rotum consumpsit, ipse tamen, urgente necessitate extrema, aliunde habebat, sed non poterat uti suo; ita utique, quando est expeditus, tenetur id quod rapuit, restituere, quia hic non dicitur fuisse in extrema necessitate simpliciter, sed secundum quid: unde proco haberet locum opinio & ratio Navarti. Casus con-

tingere potest in eo, qui bona possidens carceribus detinatur, aut captivus evadit, qui proinde suis rebus ut non valet, & sic in extrema constituitur necessitate.

COMPENSATIO

2641 *E*s ista interviciantur conditions. 1. Si non spes faciliter rem tuam, quam alius detinet, apud Judicem obtinere, sed difficulter, & gravibus expensis, ob debitoris potentiam, aut Judicis injuriam vel negligiam, & maxime si exinde iniuriam debitoris tuecas. 2. Si non adiit periculum aliquis dñm, aut infamia tua, aut alterius innocentis. 3. Ut opportuno tempore tuos heredes, aut debitores, vel ejus heredes monetas, debitum jam esse solutum, ne ictus tuis heredibus solvatur; his conditionibus adhibitis, licet pores occultant compensationem adhibere, rem alterius surcipiendo aut detinendo pro tua re, quam certò iustificare ille detinet, quia tunc non es fūs, sed iustus compensator; quilibet enim habet ius ad recuperandum suum indemniss. Quia facta compensatione, res alterius in tuum dominium transit, ita ut, si pectat, tibi pectat.

QUÆRES.

2642 Petrus misit Paulo tibi debitori donum, an possit illud pro te restituere in compensationem?

Resp. cum Tamb. te posse, si donum sit acceptatum à tuo debitori, quia tunc accipit rem debitorum, ad quam habes ius. Non posse, si non sit jam acceptatum: quia accipis rem Petri, in quam non habebas ius.

FAMULUS

2643 Compensari non potest per hoc, quod putet operari suam esse maiorem salario, quod recipit; quia vel id putat sub dubio, vel probabilitate, si sub dubio, non potest dominus spoliari possessione certa per ius dubium alterius; si probabilitate, adhuc ad iuraciones probabiles pro domino, qui proinde non potest spoliari possessione certa per privatum iudicium ipsius patris; sed est remittenda res iudicio Judicis, vel prudentis, & docti Confessoris, qui plura considerare debet.

Et præterea considerare debet. 1. In conductione famulorum triplex dari premium, supremum, medium, & infimum, sicut in mercibus: quod mensurati non debet cum integra sustentatione ipsius famuli, ejusque familiae, sed cum labore laboris. 2. Conseruandus. 3. Si famulus rogaris dominum pro suo famulatu, quia merces ultro nō sufficit. 4. Si stipendum sit tenue, sed si dominus habuerit alios, qui pro eodem salario famularent, tunc famulus occulte se compensando, damnum inferret domino; non sic si dominus alios non habuerit: vid. num. 2439.

2644 Si famulus paupertate coactus suum famulatu venderetur preio tenui, minori infimo, & non essent alii, qui pro eo servirent, concedit Tambur. tom. 2. pag. 490. num. 60. quod possit famulus se refarcire, quia tunc non est causa damnis emergentis domino, unde non est fraudandus famulus justa mercede.

2645 Pute autem eum se refarcire non posse; quia in conventione expresso condonavit dominus partem iusti stipendi; & quidem liberè; nam non fuit coactus coactio ne extrinseca facta à domino, sed conventionem preio tenui liberè elegit tamquam medium ad propriam paupertatem sublevandam. Tum quia hic videtur ultro nō venditor sui famulatus: & dominus, si famulus renuntiet, licet alios non inveniret, vel tali famulatu se prævaluerit, vel alio modo prævidisset. Si vero in conductione non fuerit expressa facta conventione preio tenui, nec famulus habuit intentionem condonanda partem iusti stipendi; tunc si accedente tempore solutionis, dominus tenui salario solvat, potest se refarcire, quia nemo praesumitur velle servire gratis; debet autem pro sequenti tempore suam mentem de non serviendo tenui preio dominino declarare, alias tenui salario consentiente videbitur.

2646 Quoties autem famulus est mortaliter ceterus de iustitia domini, & majori salario sibi debito, quod alter commode obtineat non potest, tunc potest licet per occultam compensationem se refarcire; quia tunc non est simpliciter putans, sed certò scens, & quilibet habet ius ad reparandum ius proprium certò laesum.

2654 Ind

2647 In tali casti erit famulus. 1. Si invitus fuerit à domino coactus dolo, minus, &c. ad servicium preio minot, infimo, iusto. 2. Si dominus pretium minus solvat, quām fuerit in pacto convenit. 3. Si dominus salariū solvat, non in pecunia, sed in aliis rebus, quibus non eget, & quas cogitare vendere viliori preio; vel si eget, dominus tradit cariori preio, & famulus soler emere benigniori, quia tempore opportunio, quo solent inferiori preio emi; quia sic patiunt dñm, & nihilominus non valet tales merces domino recusare sine proprio dñm. 4. Si dominus ultra famulatum, super quo est facta conventione, alium extraordinarium famulatum imponat, qui distincto salario soler conducit; tunc potest famulus se refarcire, quia nemo praesumitur velle servire gratis, nisi id expreſſerit, aut intentione servienti gratia habuerit.

2648 Id dixi de famulatu extraordino, nempe de alio famulatu notabilis, qui à persona distinguitur, & preio distincto fieri solerit; quia sunt plures ordinari famulatus, qui ultra conventionē a famulis gratis præstari solent dominis, adeo que non possunt licet de illis se refarcire: v. in pag. 3. prop. 37. ab Innoc. XI. dñm.

2649 Dominus non tenetur in conscientia salarium famulo in infirmitate solvere, siue non tenetur conductor pensionem solvere, quando non uitetur re conducta ob defectum locatoris. Valde tamen laudo piam consuetudinem, qua Panomni extat quanplurim nobilium, qui integrum salarium famuli in infirmitate solvant; certos ad opus charitatis tam sanctum enixē monē.

QUÆRES I.

2650 Domina volens plures tabulas depingere vocavit pictorem; at quia fuerint discordes in quantitate preio, ei ad pingendū se obiulit famulus qui perfecit picturas, sed nullum ei fuit solutum preio. An possit occulē se refarcire?

Respondit posse, si non fuit facta conventione, nec habuit intentionem pingendi gratis, quia dignus est operari mercedis suas; & quando agitur de labore, & opera notabilis, nemo praesumitur velle præstare gratis, nisi expreſſerit. At non debet sumere preio, ut alii pictores, sed minus, uti ultro nō venditor sive industria, & opera. In quo preto computari debet defectus famulatus, si notabiliter ob picturam à famulatu defecrit: vid. num. 2463.

QUÆRES II.

2651 An licet Christianis surripere à Turcis, & Mauris?

Ut solita clatitate procedam, dicam prius de Christianis existentibus in paribus Turcarum, & Maurorum, postea de Turcis & Mauris existentibus in paribus Christianorum. Quantum ad Christianos existentes in paribus Turcarum, & Maurorum.

2652 Certum est, quod Christiani, qui iustificare ab infidelibus captivi detinuntur, cuiusmodi sunt, qui detinuntur à Turcis, aut Mauris, licet possint à domino particularius surripere, quantum sufficit, ut redimantur, & est necessarium ad fugam, & iter ad fūs. Ex Decr. S. Congreg. S. Officii 13. Augusti 1630, apud Dianam par. 5. tral. 13. ref. 98. & Peyr. de Prizil. pag. mībi 330.

2653 Quod autem servi Turcarum possint tam à suis dominis, & ab eis, à quibus sunt iurias affecti, seu capiti, surripere quacumque voluerint, docet Diana cit. Idque nedum ratione compensationis iuriarum captiæ libertatis, &c. & dannorum in suis negotiacionibus, & bonis, ob absentiam à patria; verum iure jure belli, & ex præsumpta Christianorum Principium voluntate: Turca namque sunt publici hostes, & Christianorum dominia, ac bona tyrannie usurpaverunt, & possident. Unde Principes Christiani habent contra eos ius perpetuum bellum gerendi, bonis spoliandi, & compendiendi; at quia non valent ex se ipsis id immediatè ad equalitatem præstare, rationabiliter praesumunt illud privatissimis fidelibus concedere, maxime ad hostium vires debilitandas. Unde in part. 7. tral. 7. ref. 1. t. concludit: *Sed me consulente, servi Christiani à Turcis fugientes, bona ab ipsis sublatâ secundū sibi retinent & expandant, etiam in quacumque maxima quantitate.*

De VII. Praecepto Decalogi. Cap. IV.

183

CAPUT IV.

De restitutione.

2654 Imò eadem ratione in part. 5. cit. cum Molina idem extendit ad Christianos liberos in terris Turcarum manentes, cum hac tamen limitatione, ut non adit scandalum, dannum aliorum Christianorum, mendacium, perjurium, aut fraude fidelitatis, ad quam tenetur, qui sub fide Regia ibi morantur, aut negotiantur. Et aliqui putant (sequitur Diana) etiam in his casibus peccare quidem Christianos bona Turcarum surripiendo, non teneri tamen ad restitutionem. 1. Quia contra Charitatem, Religionem, aut fidelitatem peccant, non contra iustitiam communiat. 2. Quia restituendo augentur vites hostium Ecclesiæ. 3. Quia licet non quoad modum, quod substantiam presumunt consensus Principum Christianorum. Addit tamen,

2655 (Sed ego hanc sententiam non approbare, in casu quo inter Christianos, & Turcas aderit tempus tregue, vel alii causis salviconductus; in his enim casibus non potest presumi consensus Principum neque quoad substantiam, neque quoad modum.) Ita Diana.

2656 Quantum autem ad Turcas existentes in locis Christianorum (quidquid alii teneant) omnino dico non posse Christianos illorum bona surripere sine peccato, & onere restitutionem, si pacificè in nostris locis degant: Nam (scilicet scandali, & malis, que quidem vitari non possunt) vel morant ratione tregue, salviconductus, aut ut publici negotiatori sub fide Regia; & tunc recurrit doctrina P. Diana de num. 2655. Tum quia negotiatori solvent super meritos debita vestigia Principis Christiani. Item promissio & pacatum est contractus, qui inducit obligationem iustitiae. Vel morantur ut personæ private, five liberi, five servi, & tunc sunt subtili Principibus Christianis, adeoque quoad hoc sunt uti alii subditū tractandi.

2657 Ex dictis sequitur, non peccare Christianos in terris Turcarum existentes, fraudantes gabellas à Turcis impositas; nec in terris alterius Principis fidelis, qui iusto titulo possidet terras iugulū Principi fidelis ablatas, Diana part. 7. tral. 7. ref. 65. num. 2707.

QUÆRES III.

2658 An uxoris licet vivere ex bonis mariti furore vel per usum acquisitis?

Resolutionem dat Verricelli tral. 3. quest. 32. num. 4. R occasione alterius casus: *An scilicet soror pauperis uxoris licet vivere ex cibis à sorore adultera emptis ex pecunia adultero furata, dummodo ipsa eorum adulterio, aut furto non cooperatur?* Et est, ut sequitur:

Potest execufari huc mulier ex altera capite, & suppono probabilem esse opinionem licet posse uxorem vivere ex bonis mariti per utrumque acquisitis: ita Nazzari. var. cap. 17. num. 268. Vafquez de restitu. cap. 11. dub. 3. Molina tom. 2. disp. 330. § de uxore, Layman. lib. 3. tral. 3. cap. 11. in fine, contra Sylv. vide Ufz. 7a 8. quest. 2. Quam tamen opinionem ego cum aliis, qua restrictione admitterem, nempe si pecunia utrumque efflent confusa cum aliis mariti, vel ab isto expensis in empionem ciborum, quia pecunia post confusione, & cibi empti, sunt in dominio mariti; secundum effectus de ipsi pecunia utratur in individuo extantibus, has enim pecunias, utrumque alienas, mulier consumere, & re, & expenditure nequit. Ratio hujus opinionis est, quia cum pecunie confusa, & cibi empti, sint in dominio mariti, qui ex iustitia tenuerit non solum re, sed utrare uferas, sed etiam ex iustitia tenuerit præstare alimenta uxori; ita non peccat, si accipiat, quod est sibi ex iustitia debitum; etiam cum prejudicio creditum, seu solventium uferas.

Eodem modo dici posset in casu nostro: soror adulteria, cum sit minus pauper, tenuerit ex iustitia atere sorem pauperitatem, Glos. & DD. in l. quod filium, f. ubi pupill. educt. Surdus de alim. tit. 1. qu. 25. ergo ista soror pauperitatem innocens non peccat, si accipiat cibos cibos ab adulteri ex pecunia furata, modo ipam individuali furatam pecuniam non accipiat. De furto, agunt Scutis in 3. disp. 38. quest. un. litt. A. in 4. disp. 15. quest. 2. litter. K.K. Mafsi in Theol. mor. disp. 9. quest. 1. Joan. la. Crux, pag. 140. Bonac. tom. 2. pag. 535. Dian. part. 5. tral. 13. ref. 98. tral. 5. ref. 34. par. 1. tral. 6. ref. 34. & alibi, Tamb. tom. 1. pag. 216. Bulfemb. lib. 3. tral. 5. Cardenas disp. 23. Mendo, de furto sacrilego: v. num. 560. & 254. num. 1521.

2659 Hinc 1. qui habuit voluntatem efficacem rapiendi

idem extendebat ad Christianos liberos in terris Turcarum manentes, cum hac tamen limitatione, ut non adit scandalum, dannum aliorum Christianorum, mendacium, perjurium, aut fraude fidelitatis, ad quam tenetur, qui sub fide Regia ibi morantur, aut negotiantur. Et aliqui putant (sequitur Diana) etiam in his casibus peccare quidem Christianos bona Turcarum surripiendo, non teneri tamen ad restitutionem. 1. Quia contra Charitatem, Religionem, aut fidelitatem peccant, non contra iustitiam communiat. 2. Quia restituendo augentur vites hostium Ecclesiæ. 3. Quia licet non quoad modum, quod substantiam presumunt consensus Principum Christianorum. Addit tamen,

2660 Obligatio restitutio folum oritur ex iustitia communiativa lefa; unde si laiso sit contra charitatem, aut aliam virtutem, non obligat ad restitutionem. Imò neque ad restitutionem obligat iustitia distributiva lefa, nisi sit ei annexa iustitia communiativa: v. num. 2355.

Hinc Prelatus conferens beneficium non curatum digne, omisso digniori, peccat mortaliter, sed non tenetur ad restitutionem: quia folum iustitiam distributivam ladiit. Si vero telicō digniori conferat digne beneficium curatum, & peccat, & tenetur ad restitutionem, quia ladiit iustitiam communiativam: nam eo ipso, quod Prelatus indicit concursum, fit contractus quidam innominatus: *Do ut des;* ac proinde Clericus ad examen accedit, si tuo competitori prevaleat, acquirit ius strictum ad petendum, ut illi derit: v. num. 1281. quod est objectum iustitiae communiativæ.

2661 Ad beneficia autem, ex Trid. seff. 24. de refor. capit. 1. promovendit sunt digniores. Nec dicas Concil. per ly. digniores, sumere comparativum propositivo, aut id dicere folum ad excludendos indignos; quia est extorta expofitio, dum Conc. clare uitit comparativum, illudque replicat: *digniores, & Ecclesiæ magis miles;* v. in pag. 5. prop. 47. ab Innoc. XI. dñm. v. n. 1282. & seqq.

2662 Quod si in concursu duo repertiantur aequalis meritū, non potest Prelatus aliquid ab uno recipere, ut illi præ alio conferat; & si accipiat, tenetur restituere, quia ex iure Can. beneficia sunt conferenda gratis: v. in pag. 2. prop. 22. ab Alexand. VII. dñm.

RADICES RESTITUTIONIS

2663 **S**unt quatuor. 1. Ex iusta acceptione, aut retentione. 2. Ex re accepta. 3. Ex damnillo. 4. Ex contractu. *In iusta accepio* habetur, cum quis tem alterius scienter invito rationabiliter domino surripit; & dictus possessor male fidei: *Res accepta*, cum quis tem alterius bona fide accipit, seu possedit; & dictus possessor bona fidei, qui statim ac advertit, & venit in cognitionem tem esse alterius, tenuerit restituere, ut in fūta; alia incipit esse iugulū detentor: *Damnum illatum;* ut cum quis per actionem iustitiae damnum alteri infert, verbi grat. occidendo, segetes comburendo, &c. *Ex contractu*, qui si tuit advertenter iustitiae celebret, & equivaler iuste acceptioni; si bona fide rei accepta. 2. *Ex contractu iusto*, sed postea lefo, vel ob pacta, & conditions non observatas, vel ob moram culpabilem in solvendo, elapsō termino.

2664 Obligatio restitutio ex delicto, nempe ex iusta acceptione, seu retentione ex re accepta, suppetiente male fidei, ex damnillo, & ex iusto contractu, non oritur in foro conscientia, nisi adiutoria actio iustitiae externa, que sit peccatum mortale: quia pena debet esse proportionata culpe; unde pena gravis, qualis est de restituenda re gravi sub onere peccati mortalis, præsupponet debet culpan mortalem. Imò esse debet culpa efficaciter, & effectu ladiens iustitiam communiativam, qualis est sola actio iustitiae externa. Unde qui dannum est passus in suis bonis sine culpa mortali ledens, putare debet fulmen de celo cecidisse, & rem suam consumptam reputare, inquam, causus fortuitus. In foro externo sufficit culpa legalis. Tamburinus, tom. 1. lib. 4. tral. 3. cap. 2. § 1. ex Com.

2665 Hinc 1. qui habuit voluntatem efficacem rapiendi

M 4 aut